

kulttuuripoliittiseen teokseen tai suomalaista kulttuuria niinkään käsittelevään Snellman-seminaarin aineistoon.

Kun tämän poisraajamisen pitää mielessä, voi hyödyntää Nordenstreng - Wiion niteen runsasta fakta-aineistoa. Löydämme samojen kansien välistä mainoskustannusten kansainvälisen vertailun vuodelta 1982 ja saatavilla olevien videotallenteiden aihepiirien jakautuman aikavälillä 1982-1985, kuten myös elokuvien ensi-illat Suomessa toimistoittain 1980-1984. Voimme myös nähdä, että maassamme esitettyjen elokuvien ensi-illat tuottajamaittain ovat säilyneet karkeasti sanoen suunnilleen samoilla lukemilla: Yhdysvalloista on tullut suunnilleen puolet kaikista ensi-illoista 1980-luvulla ja meidän omasta Suomestamme 4-7 %. Suomalaisen uutisvälityksen historiasta opimme Ullamaija Kivikurun ja Terhi Rantasen artikkelista hyvän kokonaiskuvan. Kirjatuotannon tulevaisuden näkymistä siteerataan lausuntoa, jonka mukaan kirjan kriisissä on yliherkkää suhteettomuutta.

Aikavertailuja kuitenkin ei ole helppo löytää kulttuurin ydinongelmien valottamiseen, kun pitkätkään tilastolliset vertailut eivät auta näkemään, olisiko laadullisia muutoksia esimerkiksi kaunokirjallisuudeksi kutsutussa luokassa päässyt sattumaan. Max Rand ja Eero Savisaari ovat saaneet aikaan lehdistön tarkastelun ilman yhtäkään viitettä oheiskirjallisuudeksi, ja niinpä **Aku Anka** pääsee korkeaan levikkiinsä kirjan palstoilla ilman vähäistäkään kommentointia siihen keskusteluun, jota asiasta on käyty kansainvälisessä kirjallisuudessa. Poissa on Dorfmanin ja Mattelartin teos, muuten suomeksikin ilmestynyt, jossa on tarkkaa dokumentointia. Ja muuta sellaista.

Kirja, jotta olisi hyödyllinen, vaatii lukijaltaan suurta muiden tietolähteiden löytämistä. Siitä vaan.

Yrjö Littunen

Revisioitu objektiivisuus

HEMÁNUS, Pertti ja TERVONEN, Ilkka. Totuuksista utopioihin. Keuruu, Otava, 1986. 336s.

Totuuksista utopioihin on suoraa jatketta tekijäkaksikon **Objektiiviselle joukkotiedotukselle** (1980) ja sen käynnistämälle keskustelulle. Tuloksena on varsin ansiokas, mutta rosoinen kirja. Sillä on mahdollisuus nostaa journalismikeskustelu uudelle tasolle, mutta se edellyttää lukijoilta avaraa mieltä ja epäolennaisuuksien sivuuttamista.

Kirjan perustarkoitus on toisaalta terävöittää objektiivisuus-paradigmaa ja toisaalta upottaa K. Pietilän uusi journalismi itsenäisenä projektina. Edellisessä tekijät onnistuvat, jälkimmäisessä eivät. Päinvastoin, nyt ainakin minä olen vakuuttunut siitä, että **molemmat** koulukunnat ovat terveellä ja hedelmällisessä pohjalla - keskeneräisyyksistään huolimatta.

Opuksen ärsyttävät ja epäoikeudenmukaiset piirteet on syytä kirjata heti aluksi. Ensinnäkin: uudessa kirjassa vanha objektiivisuus-paradigma osittain revisioidaan, mutta tekijät esittävät teesinsä aivan kuin mikään ei olisi muuttunut. Kaksikko on marjastanut kriitikoiltaan joukon tärkeitä ajatuksia ja sulauttanut ne paradigmaansa, mutta ei ole puhuttakaan että kukaan opponeista saisi kunnian itselleen.

Toiseksi: silloin kuin vastustajien näkemyksiä käsitellään, niitä useimmiten kohdellaan **epäobjektiivisesti** - ts. takerutaan niiden epäolennaisiin piirteisiin ja tulkitaan olennaiset sisällöt väärin. Itselleen he suovat esim. oikeuden käyttäen dikotomioita ideaalityyppeinä, jäsentävinä työkaluina, mutta vastustajien tyypittelyjä he järjestelmällisesti käsittelevät absoluuttisina väitteinä. Habermasin herruudettoman kommunikaation he hylkäävät mahdottomana tavoitteena, mutta hyväksyvät jalomielisesti pyrkimyksen **mahdollisimman** herruudettomaan kommunikaation. K. Pietilän projektin he tulkitsevat tähtäävän absoluuttisen uuteen ja absoluuttisen tasa-arvoiseen journalismiin ja toteavat moisen pyrki-

myksen illusoriseksi; sen sijaan jatkuvat muutokokeilut ovat järkeviä ja lähettäjän ja vastaanottajan etäisyyttä on syytä pyrkiä kaventamaan. Virittäjät hakevat absoluuttisen virittäviä valistusmuotoja ja ... jne.

Tällaista metodia käytettiin 70-luvulla niin tiuhaan, että nyt se pikemminkin masentaa kuin suututtaa - vaikka kaksikko ilmoittaa haluavansa nimenomaan vihastuttaa kriitikoitaan. Kirjassa on kuitenkin niin paljon tuoreita näkemyksiä ja teräviä oivalluksia, että jatkokeskustelun soisi rakentuvan mieluummin niiden kuin keskinäisen tuhtumisen varaan.

Objektiivisuudesta perusteltavuuteen

Uusi opus hahmottaa journalismin tehtävät huomattavasti selkeämmin kuin aikaisempi. Toisiinsa kietoutuneita tehtäviä on kolme:

- todellisuuden kuvaaminen ja selittäminen,
- todellisuuden arvottaminen sekä
- toimintavirikkeiden antaminen ja muutoksen voimien organisoiminen.

Olennaista on, että vanha paradigma ("Sanoma on objektiivinen jos ja vain jos sanoma vastaa todellisuutta") pätee enää vain ensimmäiseen tehtävään, nykyhetken todellisuuden kuvaamiseen ja selittämiseen. Tässä suhteessa sisällön todenmukaisuus ja olennaisuus pysyvät peruskriteereinä, kaksikko korostaa. Ja syystä.

Mutta tämän vanhan perusväitteen todentamiseksi kaksikko käyttää puolet koko kirjasta ja raskaimman filosofisen arsenaalin, mitä löytävät. Ja minä kun en vielääkään usko, että tässä suhteessa olisi todellista erimielisyyttä: ruumista siinä tapetaan.

Kuva ja kuvattu kohde ovat eri asioita. Kuva voi vastata kohdettaan paremmin tai huonommin: se voi läheta identtisuutta (absoluuttista totuutta), muttei sitä koskaan saavuta. Olemassa-olevat totuudet ovat aina suhteellisia. Näin kaksikko sanoo, ja haluaisinpa tietää, kuka **todella** on eri mieltä.

Aikaisempi kritiikki iski vasta tätä seuraavaan kaksikon ajatukseen, jota nimittäisin tuomari-kaipeuksi. Tuomari-ajatuksen kärjistäisin näin: vaikka totuus on suhteellinen, on mahdollista varmasti

sanoa, mikä olemassaolevista totuus-tarjokkaista tällä hetkellä on paras. Siksi aikaisemman kirjan journalistille oli vielä mahdollista saavuttaa totuus. Selvitettyään aiheensa "loppuun saakka" hänen oli mahdollista osoittaa "mitkä siinä esitetyt väitteet ovat oikeita, mitkä vain osaksi oikeita, mitkä vääriä jne".

Uudessa kirjassa pätevää aikalaistuumaria ei enää vahvassa mielessä ole, parhaan totuuden haltijaa ei voi välittömästi nimetä. Siksi totuuden löytymiseksi totuustarjokkaiden on annettava hankautua toisiaan vasten - mahdollisimman herruudettomana diskurssina! Yksittäiset jutut ovat enää vain puheenvuoroja journalismi-nimisessä keskustelussa: "Journalismi on tavallaan koskaan päättymätöntä ja koskaan ehdottomiin lopputuloksiin päättymätöntä keskustelua yhteiskunnallisesta todellisuudesta" (s. 174).

Koska näin on, voidaan keskenään ristiriitaisia näkemyksiä sijoittaa esim. lehteen samalle sivulle, ilman että 'tuomari' lausuu lopullisen totuuden. Näin K. Pietilän yksi keskeinen teesi - ristiriitajournalismi - tulee nielaistuksi rakennelmaan - ilman viittauksia.

Mutta tuomarista luopuminen ei käy ihan helposti. Sivulta 238 löytyy seuraavanlainen ehdotus: "Miltä tuntuisi esim. lehtijuttuun tai radio- tai tv-ohjelmaan liitetty työtoverin arvio siitä, mistä syystä juuri tämän kollegan edellytykset saada aikaan luotettava kuvaus ja erittely jostakin ilmiöstä saattavat olla rajalliset?"

Varsinainen muutos koskee kuitenkin journalismin kahta muuta tehtävää. Uusi paradigma esitetään kuin ohimenneen, mitenköhän oman ajattelun muuttamista reflektioimatta: "Objektiivisuus aiemmin täsmentämässämme suhteellisessa mielessä soveltuu journalistisen kuvaamisen ja oman näkemyksemme mukaan vielä erittelynkkin kriteeriksi, mutta kun on kyse vaikutusmahdollisuuksien realistisuudesta, toimintakehotuksista ja muutoksen voimien organisoimisesta, mittapuu muuttuu asteittain toiseksi. Tämän uuden mittapuun naseva nimi on mielestämme hyvä perusteltavuus." (ss. 176-177)

Aivan. Mutta juuri tästähän kritiikki lähti. Journalismin ainoa ongelma ei

ole se, miten kuvata todellisuutta sellaisena kuin se on; vähintään yhtä tärkeä kysymys on se, miten kuvata todellisuutta siten, että se esittäytyisi ihmisten luomana, muutettavissa olevana, mahdollisuuksia pursuavana. Mahdollisuudet ja utopiat eivät taas voi olla objektiivisia, koska niillä ei ole vastaavuutta olemassaolevan todellisuuden kanssa.

Tämä oli K. Pietilän lähtökohta, ja samaa puhuu Cees J. Hamelink, jonka kaksikko kirjan prologissa marssittaa esiin tyypillisenä objektiivisuus-kriittikkona, epäilyttävänä subjektivistina ja antirationalistina. Hamelinkin mukaan tiedettä voidaan käyttää joko emansipaation tai sopeuttamisen välineenä. "Tämän valinnan pohjana on todellisuuden ontologinen määrittelemisen joko mahdollisuudeksi, jotka on toteutettava, tai rajoittuneiksi tosiasioiden ilmenemismuodoiksi... Me tarvitsemme rohkeutta valitaksemme konkreettiset utopiat. Me tarvitsemme luottamusta siihen, että ihmiset kykenevät konstruoimaan oman tulevaisuutensa." (s. 20-21)

Luonteenomaista kaksikon omimistekniikalle on, että vastustajaksi esitetyn Hamelinkin perusajatus muuttanut kahmaistaan omaan paradigmaan. Itse asiassa vanhaa paradigmaa vastaan esitetyn keskeisen kritiikin sisältö on nyt tiivistetty - koko kirjan motoksi! ("Tähän asti journalistit ovat pääasiassa vain kuvanneet ja selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen"). Eikä lukija sitten hämmästyäkään, kun kirja päättyy kokonaiseen lukuun utopioista, jossa kuvataan niiden tärkeyttä ja välttämättömyyttä maailman muuttamisessa.

Kaksikon kunniaksi on kuitenkin sanottava, että heidän ratkaisunsa on aito synteesi, joka ylittää sekä heidän vanhan näkemysensä että kritiikoiden teesit. Maailma on samanaikaisesti sekä 'objektiivinen' (merkityksessä lainalainen, välttämätön) että potentiaalinen, mahdollinen, muutettavissa oleva. Kaksikko tekeekin erinomaisen käsiteselelyksen sivulla 88 puhumalla objektiiviteetistä ja subjektiviteetistä, jolloin edellinen tarkoittaa "prosessin objektiivisuuksia piirteitä, eräänlaista objektiivista eli tajunnasta riippumatonta välttämättömyyttä, joka myös toteutuu subjektin tahdosta riippumatta vaikkakin usein

hänessä tai hänen 'kauttaan', kuten esimerkiksi palkkatyö kapitalismissa". Vastaavasti "subjektiviteetillä voitaisiin ymmärtää subjektisidonnaisuutta: jolloin yksilöllinen tai kollektiivinen subjekti toimii prosessin aitona aktorina."

Erottelu on tärkeä, koska se antaa pohjan arvojen ja utopioiden arvioimiselle - eli juuri perusteltavuus-kriteerille. Parempaan tulevaisuuden täytyy olla paitsi toivottava, myös reaalisesti mahdollinen, ja tämän perustelemisen juuri edellyttää nykytodellisuuden rakenteen ja dynamiikan tarkkaa tuntemusta - mahdollisimman objektiivista kuvaa todellisuudesta.

Jatkohuomautuksena voi kuitenkin sanoa, ettei hyvä perusteltavuuskaan vielä riitä. Realistisuutensa lisäksi utopian on kyettävä valtaamaan ihmisten mielet, sen on vastattava ihmiskunnan esiinousevia todellisia tarpeita ja toiveita. Lopullinen kriteeri on kansa itse.

Sisältö ja muoto

Kirjan mielenkiintoisin yritys on kaksikon pyrkimys sovittaa yhteen omansa ja K. Pietilän paradigmat.

Kaksikko lähtee siitä, että journalismilla on vain yksi uniikki tehtävä: informoida kansalaisyhteiskunnan jäseniä todellisuudesta, nimenomaan sen muuttuvista osista. Toki joukkotiedotus on myös muotoa, jossa solmiutuu sosiaalisia suhteita ja yhteisyysrakenteita, mutta ne ovat toissijaisia. Kuitenkin journalismia voi tarkastella kummastakin näkökulmasta, ne eivät sulje toisiaan pois.

Molemmat näkökulmat ovat sallittuja - mutta eivät rinnakkain, vaan ainoastaan sisäkkäin. Kaksikko haluaa nimenomaan yhdistää ne, mikä tarkoittaa, että "se mikä on olennaista journalismille sosiaalisena suhteena selittyisi ratkaisevasti journalismin sisällöllä, ts. sillä tavalla jolla journalismi konkreettisesti kuvaa, selittää ja arvottaa todellisuutta jne. Emme väitä edellisen selittyvän jälkimmäisellä jännöksettömästi, mutta kylläkin ratkaisevasti".

Näin määritellen kaksikko nappaa omalle paradigmalleen pääroolin K. Pietilän joutuessa tyytymään sivuroolin, joskin kunniakkaan, esittäjäksi.

Yritys ei kuitenkaan ole vakuuttava. Ensinnäkin: sisältö ja muoto ovat itsenäi-

siä tarkastelukulmia. Toiseksi: niiden tärkeysjärjestystä ei voi määritellä, niiden välinen suhde on historiallinen, empiirinen kysymys. Aivan hyvin voi joskus ja jossakin olla niin, että se mikä on olennaista journalismille sisältönä selittyy ratkaisevasti journalismilla sosiaalisena muotona.

Perustelen mutkan kautta. Alvin Toffler kirjoittaa kirjassaan **Kolmas aalto**, että koululaitoksella on koko historiansa ajan ollut sekä 'avoin' että 'salainen' lukujärjestys. Avoimeen ohjelmaan on kuulunut lukemisen, kirjoittamisen, laskemisen ja muutamien yleisaineiden perusteiden opetus. Salaiseen on puolestaan kuulunut kolme oppiainetta: täsmällisyys, tottelevaisuus, yksitoikkisuus - valmiudet joita teollinen työelämä on tähän asti erityisesti vaatinut. Kumpi on mahtanut olla tärkeämpi tässä tapauksessa, sisältö vai muoto?

Ja olennaista on, että lukujärjestykset todella ovat pitkälti toisistaan riippumattomia. Samalla salaisella ohjelmalla voidaan opettaa niin suomalaista isänmaallisuutta, fasismia kuin kommunismia-kin - kuten on 30-luvulla ja miksei myös myöhemmin opetettukin. Sama pätee journalismiin toisaalta sisältönä ja toisaalta sosiaalisena kokonaisuutona: niitä voidaan - ja pitää - tutkia erillisinä, mutta myös suhteessa toisiinsa.

Tässä valossa K. Pietilän projekti on todella itsenäinen ja tärkeä, ja sen kaksikko olisi aivan hyvin voinut todeta myös suoraan, ilman määritelmällistä alistusyritystä. Vastaavan oikeutuksen Hemánus-Tervoselle voisi myös K. Pietilä antaa, jotta turhanaikaisesta arvovaltataistelusta päästäisiin.

Projektin aito itsenäisyys selittää seuraavan K. Pietilän teesin: "Minulle alkoi selvitä, että eteenpäin päästäkseni on tieto-opilliset kysymykset hylättävä ja lähdeävä tarkastelemaan kysymystä sosiologisesti: millainen on se sosiaalinen tila, jonka joukkotiedotustapahtuma virittää?" Tämän lausunnon kaksikko tulkitsee todistavan K. Pietilän filosofista subjektivismia. Paljon oikeampi tulkinta on se, että K. Pietilä siirsi tietoisesti **sivuun** tieto-opilliset kysymykset, mutta ei hylännyt niitä epärelevantteina, tarpeettomina sinänsä. Jos toisin on, niin todella hämmästyin.

Sen sijaan kaksikon kritiikki K. Pietilän takertumisesta muotoironiaan keskeisenä keinona järkyttää staattista sosiaalista suhdetta on aivan paikallaan. Mutta virhe on vain siinä, että K. Pietilä on nostanut yhden keinoon itse tavoitteen asemaan. Uutta vauhtia taiteesta virikkeitä ottavalle projektilleen K. Pietilä saisi lukemalla tarkkaan kaksikon kirjaansa poimiman Sklovski-sitaatin: "Taiteen tehtävä on karkoittaa **havainnon kaikenlainen automatisoiminen**. Kirjallisuus pyrkii välttämään automatisoitumista pääasiassa vieraannuttamalla ja muotojaan komplisoimalla. Taide siis pyrkii tekemään esineet ja asiat oudoiksi. Vieraannuttamisen keinoja ovat asian kuvaaminen siten kuin näkisi ne ensimmäistä kertaa, oudon näkökulman käyttö, eufemismit, parallellismit, rytmin särkeminen, kronologian murtaminen, soinnuttelu jne." (s. 96)

Näin nähtynä vieraannuttaminen on yksinkertaisesti **tehdä toisin** kuin vallitsevat ajattelu-, tuntemis- ja havaitsemistavat edellyttäisivät. Tässä valossa Brecht on ymmärtänyt formalistien peruseidan väärin, kun hän edellyttää perinteisestä eläytymiseen perustuvasta teatterista luopumista. "Eläytyminen on mahdollista vain silloin, kun ihmiskunta ja maailma nähdään muuttumattomina", Brecht kirjoittaa - täysin metsään. Ei vierauden pidä sijaita katsojan ja esityksen tai tekstin välillä, vaan urautuneen ja tuoreen havaitsemistavan välillä. Tuore, uusi havaitsemistapa nimenomaan **edellyttää** siihen eläytymistä, jotta mitään välimatkaa, vierautta vanhaan tapaan havaita voi syntyä.

Tällainen tuoreuttaminen ei voi olla sidottu mihinkään keinoon sinänsä, vaan ainoastaan kullakin hetkellä vallitseviin, urautuneisiin keinoihin. Esim. ironiset tai parodiset keinot saattavat toimia joskus ja silloin tällöin, mutta jatkuvana toimintatapana ne helposti latistuvat ja muuttuvat sietämättömiksi, kuten Hemánus ja Tervonen huomauttavat. Kaksikko onkin oikeassa painottaessaan jatkuvaa keinojen vaihtelua, journalistista luovuutta.

Tästä suoraan seuraa, ettei minkään esityksen tai tekstin tai jutun vaikutuksia voi suoraan 'johtaa' siitä itsestään. Tekstin toimivuus on aina sidottu vallitsevaan kulttuuriin, vallitseviin tajunnan-

muotoihin niin yhteisö- kuin yksilötasolla. Siksi ei voi muuta kuin hartaasti yhtyä Hemänuksen ja Tervosen toivomukseen, että molemmat koulukunnat vähitellen pystyisivät nousemaan abstraktista konkreettiseen.

Matti Virtanen

Ideologi valloittaa demokratian

RUSI, Alpo. Gallup ja kansanvalta. Kokemäki, SPOY, 1985. 124 s.

Kaikkihan tietää, mitä demokratia on. Se on kansanvaltaa (kreik. demos = kansa ja kratein = hallita). Ja kansanvalta voisi olla vaikkapa järjestys, "jossa jokaisella kansalaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteisiä asioita koskevaan päätöksentekoon, ja jossa itsehallinnollisesti ja yleistähtoon nojautuen edistettäisiin samaan aikaan sekä yleistä että yksilön hyvää" (Rusi, 97).

Demokratian käsitteellä on monien muiden käsitteiden tavoin normatiivinen ja deskriptiivinen puolensa. Normina demokratia sanoo jotakin siitä, miten ihmisten suhteita pitäisi yhteiskunnassa järjestää. Normia voimme käyttää mittapuuna tarkastellessamme, miten ihmisten yhteiskunnalliset suhteet sitten ovat todellisuudessa järjestyneet: ovatko valtiojärjestykset demokraattisia vai eivät (tai miten demokraattisia/epädemokraattisia ne ovat).

Normilla mitattuna selviytyvät yhteiskunnat Rusin testissä huonosti; yllä mainittu "klassinen demokratia-malli ... on osoittautunut kaikkialla utopiaksi" (mallin utooppisuudella Rusi tarkoittaa, ettei sen mukaista demokratiaa ole eikä tule.).

Nyt näyttää siltä, että Rusin arvio demokratian (kansan vallan; kansan suvereniteetin) mahdottomuudesta on hänelle peruste luopua demokratiasta normatiivisena prinssiippinä, joka velvoitaisi siitä riippumatta, miten epäonnistuneita sen toteutukset ovatkin. Rusi ei näet edes normatiivisessa mielessä

pidä kiinni demokratiasta, joka olisi kansalaisten oikeutta osallistua vapaasti yhteisiä asioita koskevaan päätöksentekoon, itsehallintoa ja sen sellaista. Demokratia saa ei-klassisen määritelmän; luemme, että "demokratian ihanteena tulisi pitää tilannetta, jossa jokaisella kansalaisella on oikeus ja mahdollisuus" - ei enää osallistuakaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, vaan - "häiriöttömästi konsultoida suoraan hallitsijan kanssa" (7).

Tämän määritelmän näkökulmasta demokratia ei olekaan tasa-arvoisien kansalaisten välisten suhteiden muoto, vaan se on suhde, jonka toisessa päässä ovat hallitsijat ja toisessa - eivät tietenkään kansalaiset, vaan hallitut/alamaiset.

Voisimme ajatella, että Rusin näkökulma demokratiaan ja sen mahdollisuuteen on vain realistinen, kun se ottaa huomioon, että yleensä yhteiskunnat jakautuvat hallitseviin ja hallittuihin. Mutta juuri sillä tavalla realistinen yhteiskuntakonseptio sisältääkin aina kaksi vastakkaista näkökulmaa yhteiskuntaan, nimittäin tietenkin hallitsijoiden ja hallittujen perspektiivit. Ehkei edellisestä ole selvinnyt, kummalta puolelta Rusi asioita tarkastelee? Kirjassaan hän ei piinaa lukijoita epätietoisuudella:

Viimeisen lukunsa Rusi otsikoi ylevästi: "Demokratia: uskoa tavalliseen ihmiseen" (97). Mutta mistä positioista nähdään 'tavallisia ihmisiä'? Tietenkin positioista, jossa ei ole tavallisia ihmisiä, vaan epätavallisia, erikoisia, poikkeuksellisia ihmisiä: sanalla sanoen hallitsijoita. Hallitsijoiden ylevän alentuvaa puhetapaa on puhua 'tavallisista ihmisistä' ja varsinkin omasta uskostaan niihin. Tavallinen ihminenhan ei sellaisenaan ole kunnollinen tai hyvä; se on vain ytimeltään terve. Mutta ytimen ympärille on kertynyt vaikka mitä epäilyttävää. Siksi tarvitaan (lujaa) uskoa tavalliseen ihmiseen - uskoa siihen, että se kaikesta huolimatta tajuaisi lopulta, mikä sille on hyväksi.

Tällaiset ajatuskulut eivät ole vain tulkinnan pelkistämiä taustavirtoja Rusin yhteiskunta-ajattelussa. Hän ilmaisee ne aivan avoimesti. Kun yhtäällä on 'tavallisia ihmisiä', niin toisaalla on tietenkin - 'suurmiehiä' (45). Ja 'suurmies' on se mies, joka "kohottaa yleisempään tietoisuuteen sen, mikä